
Erdei óvoda

a „Kék Cinke” természet- és környezetvédelmi
óvodai oktató központ szervezésében

LABANC GYÖRGYI

„Mentsétek meg a reményt”
(Konrad Lorenz)

„Az óvodai környezeti nevelés célja, hogy olyan szokásokat, szokásrendszereket, viselkedésformákat alakítson ki, amelyek meghatározzák a természet és az ember által létrehozott környezettel való harmonikus együttélést.”*

Óvodánk a „Kék Cinke” környezet- és természetvédelmi óvodai oktató központ Budapest VIII. kerületének egyik legforgalmasabb helyén, a Horváth Mihály téren található, ahol a zaj, a por, a szemét mindennapos kísérői életünknek. Ennek ellenére, vagy éppen ezért az óvoda kollektívája évek óta kiemelten foglalkozik a környezeti neveléssel, a természet szeretetére neveléssel, a környezetbarát életmód kialakításának lehetőségeivel. A mi gyerekeink nem csak idejárnak óviba, hanem itt is laknak. Legtöbbjük többemeletes régi házban, vagy az „új” lakótelepen 16 emeletes „panel csodákban”. A zöld terület minimális, talán egy négyzetméter jut minden emberre. A magas házakból a fák apró pontoknak látszanak, és a „fű” a kutyáké. A közeli játszótéren sem jobb a helyzet, galambok százai lepik el, piszkítják a mászókat, hintákat, padokat, és kiszorítják a gyerekeket arról a csöpp helyről is, amit a kutyák (kutyások) meghagytak.

Így gyermekeink furcsa helyzetbe kerültek, hiszen ahol élnek ott csak elviselni lehet az ember által létrehozott környezetet, ami a negatív példák sokaságát sugallja. Ha a mi ovisaink el tudnák olvasni az óvodai környezeti nevelés céljait, biztosan megkérdeznék – hogyan lehet ezzel a környezettel harmóniában élni? De ők nem kérdeznek, „évek óta” itt élnek és gyakran ingerültek, fáradtak, köhögnek, sokan közülük éjjel fuldokolnak az „asztmás” rohamoktól.

„Az embert meghatározzák szokásai...” Gyakran feltesszük a kérdést a szülőknek, miért is hozzák gyermekeiket a természetbarát, környezetbarát óvodába? Kiderül, azt szeretnék hogy gyerekeik „mások” legyenek, hogy ami hiányzik a ma élő emberek többségéből az belőlük már ne hiányozzon (pl. helyes szokások, megfelelő értékrend, érzelem stb.). Látják, tapasztalják, hogy évek óta keressük a pedagógia adta lehetőségüket.

„Add nekem a gyermek első négy évét és tied a gyerek ...” Hiszünk a kínai mondás igazságában, de a magyar óvodapedagógus 7 éves korig kéri a gyereket! Tudjuk, hogy a személyiségjegyek éppen ebben az időszakban alakulnak ki. Így lehetőségünk van arra, hogy nap mint nap alakítsuk gyerekeink „világlátását” és megmutassuk a világot olyanoknak amilyen, és minden erőnkkel azon vagyunk, hogy ezt „örömszabottan” tegyük, minden kényszer nélkül, hogy az eredmény ne maradjon el.

A szóbeli közlés a világlátás alakításában semelyik életkorban – különösen kisgyermekkorban – nem elegendő. Az óvodáskor az érzelmek időszaka, az érzelmek tartják hatalmuk alatt az egyén személyiségét, az érzelmek határozzák meg kapcsolatát a környezettel, a „környezetben élőkkel”. Természetbarát gyerek csak természetbarát környezetben nevelődhet.

* Vízny I.: Környezeti nevelés az óvodában. KVM, 1990. 3. p.

Életformára pedig magával az élettel lehet nevelni. A környezeti nevelés területén fokozott a felnőtt, a „modell” felelőssége. A mi „pedagógiánk” a példaadás.

Tudjuk, hogy „a tanulás tartalma, vagyis a tapasztalatok és ismeretek a gyerek közvetlen társadalmi és természeti környezetéből származnak. Magukba foglalják azokat a magatartási és viselkedési szokásokat, erkölcsi tulajdonságokat is, amelyek kialakítása ebben az életkorban kívánatos.” (ONP)

A nevelés igazodik a gyerek életkori sajátosságaihoz. Az óvodás gyerek tevékenységen keresztül, a játék segítségével ismerkedik a világgal. A gyerek közvetlen környezetével kerül kapcsolatba az óvodába lépéskor, benyomásokat szerez csoportjáról, az ovi udvaráról, a „mi” utcánkról, kerületünkről. A közös együttlétek alkalmával a pozitív viselkedésminták hatására fokozódik önállóságuk, intellektuális (megfigyelő, emlékező stb.) képességük. Az óvodai környezeti nevelés a gyermek és természet kapcsolatát helyezi a tevékenység középpontjába, a környezeti nevelés maga az élet. Játszunk, reggelizünk, ebédelünk, pihenünk, alakulnak emberi kapcsolataink, vigyázunk a vízre, az energiára, a termék tisztaságára, esztétikumára, ez mind „környezeti nevelés”. A szobákba mindenhol becsempesztük a természet egy-egy kicsiny darabját. A növényekkel gazdagon díszített termekben megtalálható az akvárium, a terrárium, a „zöld sarok”, ahol mindig csírázik, hajt valamilyen növényke. A „madárröpdében” kanárikat, pinyeket figyelhetnek meg, gondozhatnak gyermekeinknek.

Az óvodások gazdag tevékenységéhez tartozik a kertben végzett munka. Közben megfigyelhetik a növények növekedését és azt is hogy fejlődésüket milyen feltételek megteremtésével értük el (víz, levegő, fény, tápanyag). Megismerkedhetnek a kerti virágokkal, rovarokkal. A konyhakert gondozása közben ismerkedhetnek a gyógynövényekkel (citromfű, levendula), tapasztalhatják hasznát az egészség megőrzésében.

Az óvoda életében fontosak az ünnepek.: pl. a Föld Napja. A közösen tervezett gazdag program sokszínűvé varázsolja az együttlétet, megéreztetve az apró gyermekkel a távoli népek, országok gondjait.

A rendszeressé vált kirándulások, „terepjárások” során elsajátíthatnak olyan viselkedésformákat, amelyek alkalmasak arra, hogy gyakorlásuk közben megfigyelhessék az élő természetet, észrevegyék a legapróbb növényt, rovar, meghallják a madarak hangját, az állatok neszeit. Gyakran járunk a VIII. kerület ékessége, a Fűvészkert fái között. Rendszeres kirándulóhelyeink Normafa, Margitsziget, a visegrádi Mogyoróhegy. A Mezőgazdasági és Természettudományi Múzeum termeiben gyakori vendégek vagyunk.

„Erdei óvoda”

Az élő környezethez való pozitív viszony kialakításában, az erkölcsi, etikai értékek megteremtésében a család elsődlegesen meghatározó. A szülők viselkedésmódja a gyerek számára követendő példa (a negatív viselkedés oka gyakran az ismeretek hiánya). Ezért szükségesnek láttuk a szülők szemléletének, a természethez való pozitív kötődésük alakítását. Erre a hétvégeken szervezett családi kirándulások bizonyultak a legjobbnak. A mi viselkedésünk, a természethez és a gyerekekhez való fordulásunk, sok esetben a példa erejével hatott.

A VIII. kerületi családok életét ismerve a laikus azt gondolná, hogy itt nincs mit tenni, a „kisember” lemond a cselekvés lehetőségéről, hiszen a gondokat úgysem lehet orvosolni. Ennek ellenére a szülők segítőtársakká váltak a nevelésben, tudják, ismerik ők is a dalt: „egyedül nem megy ...” Segítségükkel szervezzük minden évben az „Erdei óvodát”. Igazságtalannak tartottuk, hogy gazdasági nehézségekre hivatkozva megszűntek a SZOT által nyújtott gyermeküdülések. Emlékeink nem hagytak bennünket nyugodni és elkértük a Fővárosi Tanács gerecsei kastélyát. Ide vittük el gyermekeinket két hétre. Ezek voltak az első lépések. A szülők vállalták az anyagi költségeket, hiszen az „erdőbe” vittük gyermekeiket, az „erdőbe” vittük az óvodát. A fantasztikus látvány, ami bennünket fogadott életre szóló élmény volt. A bükkös alját a medvehagyma és a szagos müge borította. A „természetes sziklakertben” magyar szekfű, varjúháj, tavaszi hérics, kakukkfű virított. A madarak énekétől zengett az erdő, és minden-minden játékra hívott. Naponta túráztunk és közben felfedeztük a Gerecse világát, „simogatóskő”, „hangyabolygó” mellett vitt el

az utunk és gyakran szagoltuk a „szagos ürgét”. A Gerecse világához hozzátartozott a hatalmas vörösmárvány-bánya látványa. Madarászokkal találkoztunk, akik elmesélték, hogy őrzik a kerecsensólyóm fészket, hiszen az egy védett madár. Két hét alatt gyermekeink többet éreztek a természet csodájából, mint otthon évek alatt a dipozitívok, könyvek, versek, történetek segítségével. Pedig akkor még nem tudatosodott bennünk, hogy ez az élmény meghatározó lesz óvodánk életében. Ez a pár hét olyan lendületet adott kollektívánknak, hogy elhatároztuk, hagyományt teremtünk. Ha van erdei iskola, gondoltuk miért ne lehetne erdei óvoda is, hiszen az elvek, a módszerek azonosak.

Az erdei iskoláról írja *Hortobágyi Katalin* a következőket: „Elővételez valamiféle idillikus kiszabadulást és felüdülést gyermekeink számára mindennapjaink agyonhajszolt életmódja, az iskola merev zártsága beszabályozott keretei alól; vidám együttlétet kalandos barangolásokat és felfedezéseket sejtet a természetben; örömteli kényszer nélküli tanulást és még sok mindent amire a „szabvány iskola” nem képes. De mindenekelőtt – legálább arra a természetben töltött rövidke időre – jó levegőt, egészséges feltöltekezést az év hátralevő időszakára. Romantikus elvárások? Lehetséges. Pedig az erdei iskola valóban képes ezek teljesítésére is [...] Komplex pedagógiai vállalkozás, a környezeti nevelés legalkalmasabb terepe.”

Az „erdei óvoda” megszületett 1986-ban Gerecsén. Közben „átköltöztünk” Zalakomárba az Ormándi kastélyba. A környezetvédő *Szabó Magda*, a szociális otthon igazgatónője, olyan feltételeket biztosított a nyári pavilonjában, ami az óvodás gyerek számára szükséges, de elsődleges az a szeretet volt, ami évek óta visszahív bennünket. Az évek során megszületett az „erdei óvoda” programja.

Az „erdei óvoda” céljai:

Óvodás gyerekek „üdültetése” védett természeti környezetben, ahol óvodapedagógusok irányításával élményszerű, felfedező jellegű játékos programokon, komplex cselekvésen keresztül találkozhatnak a természettel, a természetvédelem fontosságával.

Olyan viselkedésformák gyakorlása, mely segítségével elsajátíthatják az élő természet megfigyelésének módját.

A gyerekek közötti kapcsolatok erősítése, az együttérzés, a belélő, beleérző képesség, az empátia fejlesztése, az együttműködési készség fokozása.

Olyan ökológiai szemléletmód alakítása, mely lehetővé teszi a „természetben mindenre szükség van... nincsenek káros és hasznos élőlények...” elvek elfogadását.

Olyan aktivitás, felelős cselekvésre nevelés, melyben a legfontosabb elv az élet védelme és tisztelete.

Az „erdei óvoda” ideális lehetőség a „terepmunka” gyakorlásához. Fontosnak tartjuk az egyéni, differenciált bánásmódot. Minden gyerek máshonnan indul, máshol tart. A terepmunkánál, „pöszmötölésnél” hagyjuk, hogy a gyerek maga fedezze fel a táj jellemző élővilágát. Fontos a kíváncsiság ébrentartása, a rácsodálkozás örömeiben való osztozás. Akkor is gazdagodik az óvodás gyerek ökológiai szemlélete, ha tervezett úton nem csupán egy bizonyos meghatározott jelenséget kell megfigyelnie, hanem mindent, ami útközben akad alaposan megnézünk.

Azt hogy a gyerek ebből mit dolgoz fel élményként – rá kell bízni (hangyarajzás, madarak röpte stb.). Lényeges, hogy a kirándulásokon a cél a gyerek fő tevékenységi formája, a játék legyen. A játék során szerzett tapasztalatból lesz az ismeret, de a tudatos nevelői magatartás szükséges a lehetőségek megteremtéséhez!

Természeti megfigyelések

- kastély és védett környéke;
- rét és legelő;
- fenyőerdő (helyben);
- lombos erdő (helyben);
- forrás örökbefogadása;
- tó és környéke (helyben);
- mocsaras vidék (Kis-Balaton);

- „érintetlen” terület (Récsi legelő);
- iparilag szennyezett terület (Zalakomár).

A megfigyelések napi céljai, módszerei

- élőhely megfigyelés – a nap növénye –;
- gyógynövények gyűjtése, zöld teák készítése;
- állatok megfigyelése, „meghatározása” – a nap madara, a nap rovára –;
- nyomok kutatása, gipszöntés;
- a hőmérsékletváltozás jellemzői, következményei;
- szélirányok és azok hatása növények, állatok viselkedésére;
- hangok zörejek neszek a természetben;
- tájékozódás nappal és este;
- túrázás viselkedési szabályai,
- sátorverés.

Egyéb tevékenységek

- játékkészítés, felhasználás a környéken található természetes anyagokból (pl. gyékény, szalma, nád stb.);
- művészeti alkotások természetes anyagokból (pl. ágszobrászat, száraznövény-szobrászat, kavics-, természetszobrászat);
- diavetítés (pl. A fészeképítés művészei);
- tablókészítés (pl. A park állatai);
- zöld saláták készítése, kenyérsütés;
- pásztorút, tűzfagyűjtés, tűzrakás szabályai, esti dalos programok.

Játék és sportfoglalkozások lehetőségei

- Helyi sportpályák (kézilabda, kosárlabda, röplabda, tollaslabda, foci);
- helyi erdei sportpálya;
- pavilonban és parkban kialakítható játszóhelyek.

Az „erdei óvoda” egy napja

6 ⁰⁰ -7 ³⁰	folyamatos ébresztő, futás, játék az erdei tornapályán, tisztálkodás, készülődés a reggelihez
8 ⁰⁰ -8 ³⁰	reggeli
8 ³⁰ -12 ⁰⁰	túrázás, terepséta a kakukkfüves réten, gyógynövény-gyűjtés, rovarvilág megfigyelése, „zöld” tízórai elkészítése, játék a kémiai zseblaborral stb.
12 ⁰⁰ -	készülődés az ebédhez, tisztálkodás, terítés stb.
12 ³⁰ -13 ⁰⁰	ebéd
13 ⁰⁰ -14 ³⁰	pihenő, egyéb csendes tevékenység, rajz, olvasás stb.
14 ³⁰ -18 ⁰⁰	csónakázás a tavon, vízi világ megfigyelése, játék természetes anyagokkal, szövés, agyagozás, rőzsegyűjtés, készülődés kenyérsütéshez, uzsonnázás, nap növénye, nap állata kiválasztása, elhelyezése tablókra stb.
18 ³⁰	készülődés vacsorához, vacsora
19 ⁰⁰ -20 ⁰⁰	fürdés
20 ⁰⁰ -	pásztorút, dalos programok, csillagnézés, denevérles stb.
22 ⁰⁰ -	lefekvés folyamatosan

Szakmai napok az „erdei óvodában”

Óvodai oktatóközpont lévén feladataink sajátosak. Az érdeklődő óvodapedagógusok részére az erdei óvodában *szakmai napokat* szervezünk. A természet megszerettetésének alapvető feltétele az óvónő nyitottsága, érzékenysége. Ő is élményként élje meg a természet legapróbb rezdüléseit, hogy az érzelmeken keresztül részesévé válhasson a környezeti, természeti csodák felfedezésének.

A helyszínre látogató óvodapedagógusoknak terepsétákat szervezünk, helyszíni bemutatásokat tartunk.

Az előadások témái

- Környezeti nevelés lehetőségei az „erdei óvodában”;
- egyéni bánásmód a természetbarát életmód kialakításában;
- kreativitás, önkifejezés a természetes anyagokból készített játékokkal;
- egészséges életmód, egészséges táplálkozás;
- hagyományok ápolása mindennapi tevékenységeken keresztül.

„A jövőnek minden virága benne van a mai magvakban...”
(kínai közmondás)